

У.В. Настояща

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ

(державна кримінально-виконавча служба)

Настояща У.В. Соціально-психологічні особливості професійної діяльності персоналу ДКВС України (державна кримінально-виконавча служба). Стаття присвячена розкриттю соціально-психологічних особливостей діяльності атестованого персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС). На основі проведеного нами теоретичного аналізу літератури встановлено перелік соціально-психологічних особливостей діяльності працівника ДКВС: умови роботи закладів виконання покарань (жорстка регламентованість, підпорядкованість), особистісні характеристики працівників (стресостійкість, гнучкість), а також специфіка взаємодії у процесі виконання службових завдань (обумовленість статтю покарання). Провідною особливістю служби у ДКВС є самі умови її реалізації, що передбачають необхідність бути у контакті із особами, які скоїли злочин. Доводиться, що ствердження гуманістичних завдань у розбудові ресоціалізуючого напрямку системи виконання покарань потребує прояснення виявлених протиріч, ризиків та невизначеності при виконанні службових обов'язків працівниками ДКВСУ.

Ключові слова: психологія професійної діяльності, Державна кримінально-виконавча служба, стрес-чинники, покарання.

Настоящая У.В. Социально-психологические особенности профессиональной деятельности персонала ДКВС Украины (государственная уголовно-исполнительная служба). Статья посвящена раскрытию социально-психологических особенностей деятельности военнослужащих Государственной уголовно-исполнительной службы (ГУИС). На основе проведенного нами теоретического анализа литературы установлен перечень социально-психологических особенностей деятельности военнослужащего ГУИС: условия работы учреждений (жесткая регламентация службы, подчиненность), личностные характеристики работников (стрессоустойчивость, гибкость), а также специфика взаимодействия в процессе выполнения служебных задач (обусловленность статьей наказания). Главной особенностью службы ГУИС выступают собственно условия её реализации, которые указывают на необходимость быть в контакте с теми, кто совершил преступление. Доказывается, что утверждение гуманистических задач в развитии направления ресоциализации системы исполнения наказаний требует прояснения выявленных противоречий, рисков и неопределенности при исполнении служебных обязанностей работниками ГУИС.

Ключевые слова: психология профессиональной деятельности, Государственная уголовно-исполнительная служба, стресс-факторы, уголовное наказание.

Постановка проблеми. З огляду на процеси євроінтеграції в 2016 році в нашій країні розпочато реформу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВСУ). Наразі, існуюча в країні пенітенціарна система постійно перебуває у процесі динамічних змін, однак її установи виконання покарань, що започатковані ще за часів

Радянського Союзу, не зазнали суттєвого перегляду і, як раніше, продовжують функціонувати на терені України вже більш ніж 75 років. Натомість зміна концепції служби ДКВСУ щодо посилення напрямку ресоціалізації засуджених ініціює перегляд її роботи, а також і відносно підготовки працівників та вивчення особливостей їхньої праці й критеріїв її ефективності. Це у свою чергу ініціює питання професійного відбору кандидатів на службу в кримінально-виконавчу систему на якісно новій основі; удосконалення порядку відбору і навчання кадрів, який повинен позитивно позначитися на рівні організаторської роботи по комплектуванню установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВСУ. Саме зміна концепції роботи служби по виконанню покарань, що має ґрунтуватися на дотриманні прав та почутті гідності людини, яка відбуває покарання, вимагає більшої уваги до вивчення специфіки діяльності співробітників, зокрема, їх психологічних аспектів.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз публікацій свідчить, що вивченням питань пенітенціарної політики та професійної діяльності персоналу ДКВСУ постає предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених різних напрямків знань (кримінально-виконавчого права, психології, педагогіки, державного управління). Цій проблематиці присвятили свої праці такі науковці, як: А. Ушатіков, Б. Казак, В. Лебєдєв, Є. Гаврина, О. Мірошниченко, С. Зливко, С. Зінченко, С. Богунов, О. Джужа, О. Колб, І. Богатирьов, В. Львовчкін, О. Пташинський та інші. Таку галузі кримінально-виконавчого права провідними є праці таких науковців, як: І. Богатирьов, А. Гель, О. Джужа, Д. Ягунов, О. Крикушенко, М. Пузирьов та ін. [1]. Предмет їхнього наукового дослідження стосується характеристик суб'єктів реалізації кримінально-виконавчої політики; оновлення кримінально-виконавчого законодавства як ключового засобу реформування Державної кримінально-виконавчої служби України; вдосконалення організаційної структури сучасної кримінально-виконавчої системи; обґрунтування необхідності проведення пенітенціарної реформи в Україні відповідно до міжнародних стандартів.

У сфері педагогічних та психологічних знань предметом уваги вітчизняних авторів (О. Тогочинський, О. Гончаренко, В. Аніщенко, С. Чебоненко) постають питання як підготовки кадрового потенціалу ДКВСУ, так і необхідності реформування пенітенціарної системи. У наукових дослідженнях неодноразово фіксується, що служба у правоохоронних органах (особливо у кримінально-виконавчій службі), висуває підвищені вимоги до співробітників перш за все щодо їхньої здатності до особистісної мобілізації, набуття професійних якостей а також мотивації вибору даної професії. Наразі від співробітників очікують поглиблених і оновлених знань, умінь і навичок, вміння самостійно корегувати психологічні установки та світогляд, що має відповідне законодавче закріплення (ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»)[2].

Незважаючи на приділення уваги зазначеним питанням, вітчизняна наукова думка не може охопити всю їх проблематику, а особливо перегляд психологічних засад праці співробітників ДКВСУ. Реформа кримінально-виконавчої системи вимагає перегляду змістовного наповнення своєї діяльності задля створення системи реабілітації та ресоціалізації засуджених, та разом з цим вивчення специфіки діяльності персоналу служби все ж є не менш важливою задачею, що не отримала належного вирішення на терені вітчизняної науки.

Тож метою статті було визначити соціально-психологічні особливості розгортання службової діяльності працівників ДКВСУ та виявлення несприятливих її чинників, чому послуговували наступні завдання: 1) здійснити аналіз теоретичних джерел щодо соціально-психологічних особливостей праці військовослужбовців системи ДКВСУ; 2) визначити напрямки, які потребують вивчення та опанування з огляду на зміну системи у напрямку посилення роботи щодо ресоціалізації засуджених.

Виклад результатів дослідження. Дослідженням було встановлено, що основною характеристикою військової служби у ДКВСУ є чітка регламентація службової діяльності персоналу нормативно-правовими актами. Це обґрунтоване першочерговістю завдання щодо створення максимально сприятливої соціально-правової бази для діяльності системи ДКВСУ. Його виконання регламентується такими законами України, як: «Про Державну кримінально-виконавчу службу», Кримінально-виконавчий кодекс України», «Про Національну поліцію» та іншими нормативно-правовими актами, що регламентують діяльність ДКВСУ загалом та її окремих структурних служб і підрозділів, зокрема.

Наступною особливістю військової служби у ДКВСУ було виділено *ситуацію засуджених* та осіб узятих під варту. Останнім часом до діяльності співробітників пенітенціарної системи простежується підвищена увага, обумовлена тією роллю, яку вони виконують в умовах служби «території несвободи» засуджених та осіб узятих під варту. Проблема підготовки кваліфікованих кадрів, здатних професійно вирішувати службові завдання та втілювати в життя принцип гуманності у функціонуванні установ виконання покарань й слідчих ізоляторів, застосовувати законні та ефективні форми роботи із засудженими та особами узятими під варту виступає наскрізною лінією забезпеченні ефективності діяльності працівників ДКВСУ. Водночас основним орієнтиром у діяльності співробітників ДКВСУ виступає дотримання загальноновизнаних людських цінностей, що передбачає формування як у курсантів, так і у новоприйнятого персоналу шанобливого ставлення до прав і свобод людини, її гідності. Впродовж останніх десятиліть у всіх цивілізованих країнах світу ідеї гуманізму при виконанні покарань превалюють над осудливо-жорстоким ставленням до засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань. Сучасне бачення ситуації робить акцент на тому, що позбавлення волі осіб, які відбувають покарання (примусова ізоляція від суспільства) має відбуватися без приниження їхньої людської гідності та заподіяння шкоди їхньому здоров'ю та життю. Аналіз наукових джерел засвідчує, що саме дотримання гарантій забезпечення прав засуджених дозволяє їм бути повноцінними суб'єктами правових відносин. Саме цим і мають визначатися вимоги щодо персоналу виправних установ та слідчих ізоляторів. Тож саме якісні характеристики військової служби у ДКВСУ щодо виконання покарання осіб, які скоїли злочин, через позбавлення їх волі вимагає залучення в цю сферу діяльності співробітників із високою кваліфікацією, яка має відповідати та належним чином реалізувати соціальне замовлення суспільства.

Відповідно до наукових досліджень та повсякденної практики служба у ДКВСУ вимагає від працівників підвищеної відповідальності за власні дії, характеризується підвищеною емоційною напругою, морально-психологічним та фізичним навантаженнями. Варто відмітити, що умови та порядок виконання службових обов'язків у ДКВС істотно відрізняються від умов служби в інших військових угрупованнях. ДКВС – це мілітарна система державних органів із жорсткою системою субординації та дисципліни, що фіксується через атрибути (звання, обов'язкова форма одягу тощо),

передбачає обов'язкове проходженням стрийової, бойової і фізичної підготовки, має специфіку організації робочого часу, що особливо стосується роботи у нічний час, вихідні та святкові дні та специфічні обов'язки. Особливі умови служби пов'язані із ризиком для здоров'я та життя, що допускає і передбачає застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї у певних ситуаціях і за певних обставин. Перераховані особливості проходження державної служби в ДКВСУ обумовлені складними завданнями, які поставлені перед співробітниками, а саме: забезпечення правопорядку і законності в слідчих ізоляторах та установах, які виконують кримінальні покарання засобом позбавлення волі засуджених; забезпечення безпеки як самих засуджених, які вже відбувають покарання, і тих, які утримуються під вартою, так і працівників кримінально-виконавчої системи, посадових осіб і громадян, які перебувають на територіях цих установ.

Встановлено, що професійна діяльність співробітників служби виконання покарань *наповнена стрес-чинниками*, які обмовлені ризиком небезпеки, раптовості, невизначеності діяльності в умовах екстремальності, а також збільшенням інтенсивності дій в умовах дефіциту часу та з причини особливого психологічного впливу спецконтингенту колонії, як носіїв антисоціальної поведінки. Всі вище перераховані чинники визначають специфіку служби виконання покарань, характеризують її як екстремальну і таку, що проходить у небезпечних умовах[5]. Екстремальний характер служби пов'язаний з постійною готовністю і можливістю використання зброї, що негативно впливає на емоційний стан працівників, психічне та соматичне їх здоров'я, якість соціальної взаємодії і, звісно, їхню психологічну стійкість і успішність професійної діяльності [6]. Тож особливо важливим є вдосконалення підбору персоналу та його підготовленості, де вирішальну роль відіграють характеристики психологічної стійкості щодо екстремальних умов служби та ймовірного негативного впливу з боку засуджених з причини визнання їх дій та поведінки у категоріях кримінального порушення та антисоціальності. Також у низці наукових робіт зазначається, що екстремальні і особливі умови службової діяльності військових працівників ДКВСУ можуть нести для персоналу ризики психічних функціональних порушень, зниження опірності організму, порушення сну, розвитку патологічних станів, а також формування негативних якостей особистості і зниження ефективності їхньої професійної діяльності [7].

Наступною особливістю діяльності персоналу виправних установ ДКВСУ є належність до однієї із трьох категорій, а саме: ті співробітники, які безпосередньо забезпечують виконання покарання (оперативний відділ, служба безпеки, охорона); які здійснюють виховну роботу із засудженими (начальники відділень), надають психологічну допомогу (психологи); ті, які працюють у відділі матеріально-технічного постачання і різних технічних служб. Загалом діяльність співробітників ДКВСУ характеризується низкою особливостей перш за все правового характеру, що стосується особливостей включення персоналу у суб'єкт-об'єктні відносини як із співробітниками, так і із засудженими, в яких кожен акт правозастосування тягне за собою правові наслідки, де невиконання або неналежне виконання своїх службових обов'язків (бездіяльність, зловживання, перевищення влади і т.д.) може класифікуватися порушенням того чи іншого нормативного акту і обумовлювати підвищену відповідальність. Ще раз підкреслюємо, що діяльність співробітника ДКВС носить екстремальний характер з високим ризиком виникнення надзвичайних ситуацій (нападу, захоплення заручників,

непоко́ра, дезорганізація роботи установ виконання покарань), подолання яких передбачає наявність у працівників певного рівня стресогенності. Вчений В. Маріщук виокремлює ознаки екстремальності: емоціогенні впливи, пов'язані із небезпекою, новизною, відповідальністю; загроза масового ураження, стихійного лиха; робота вночі; надмірна психічна напруга від відповідальної розумової, психомоторної діяльності; надмірне навантаження на мовні функції особливо в умовах сильних емоцій; високі фізичні навантаження; висока фізична і емоційна напруга при впливі прискорень, вестибулярних навантажень, різних перепадах тиску і т.п.; умови режиму тривалої гіпокінезії, гіподинамії; вплив несприятливих кліматичних умов; несприятливі впливи різних радіочастот, шумів, вібрації; наявність у повітрі шкідливих елементів; наявність голоду, спраги і т.п. [22]. Більшість чинників, на які вказує науковець, присутні в умовах служби пенітенціарія. Звідси випливає, що співробітник постійно знаходиться під деструктивним впливом стресорів. Також автор вказує на ті умови, які можуть або посилювати їх патологічну дію, або послаблювати. Так у залежності від сили і часу впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища А. Мартинов виділяє оптимальні умови функціонування людини, параекстремальні, екстремальні, паратермінальні та термінальні. При паратермінальних умовах динаміка фізіологічних і психологічних змін характеризується тим, що перерозподіл функціональних резервів зупиняється і починається їх спад. За таких умов резерви організму виснажуються, розвивається виражений астено-депресивний стан. Якщо вплив екстремальних факторів не зупинити то можна говорити про термінальні умови. При паратермінальних умовах можливий розвиток патології, а за умов активізації термінальних умов настає ризик летального завершення [23].

Все вище перераховане має суттєве значення щодо процесів опанування професією, а також перебігу адаптаційного періоду. Науковий аналіз показав, що *опанування професією* військовослужбовця ДКВСУ має певні особливості, зокрема, пов'язані із специфікою перебігу адаптаційного періоду, а саме, його тривалістю. Так А. Караваєвим встановлено, що співробітник правоохоронних органів (поліції й ДКВСУ) адаптується до специфіки діяльності за 1-2 роки, а для досягнення спеціалістом належного професійного рівня необхідно 5-7 років, повна професійна адаптація до діяльності настає лише через 8-10 років [3]. Щорічні звіти Адміністрації ДКВС України вказують на високий рівень плинності кадрів, невідповідність рівня їх професійної та спеціальної підготовки, значне скорочення частки досвідчених фахівців [4]. Таким чином, можна припустити, що значна частина особового складу ДКВСУ (у зв'язку із плинністю кадрів) має недостатній рівень професіоналізму.

М. Самойловим доводиться, що істотне значення розвитку названих порушень має саме специфіка професійної діяльності військовослужбовців ДКВСУ – перебування в ізоляційному просторі з накопиченням асоціального досвіду злочинних дій засуджених [8]. Науковці зазначають (F.T. Cullen, B.G. Link, N.T. Wolfe, J. Frank), що, незалежно від політичного устрою країни та її системи пенітенціарної служби, робота персоналу виправних установ та слідчих ізоляторів однаково має небезпечний вплив для їхнього здоров'я, як фізичного, так і психічного [9]. Це також пов'язано із тим, що працівник пенітенціарної служби щодня і безпосередньо контактує з асоціальними та антисоціальними верствами суспільства, які скоїли злочин, і за який відбувають покарання. Також на думку дослідників І. Баранаускене, А. Валайкене, праця

співробітників ДКВСУ має тенденції до зниження ймовірності отримання відчуття задоволеності своєю роботою, що суттєво зменшує працездатність, викликає почуття байдужості до своєї діяльності[10]. Доречно зауважено С. Бабуріним, що перебування людини, як співробітника, так і засудженого, в пенітенціарному середовищі, може слугувати як стресом, так і стати причиною різноманітних психічних розладів, а сама система пенітенціарних установ може виступати «полігоном їх відтворення» [11]. А. Ліблінг, Д. Прайсі Г. Шефер також зазначають, що робота в тюрмі має вельми емоційний вплив на персонал саме з причини її призначення як каральної установи із жорстоким середовищем, атмосферою безнадійності, тривоги, страху і страждань, що обумовлені неволею і примусом. Дослідники зазначають, що стан поневолення одних і надання повноважень іншим може провокувати різні конфліктні ситуації, а також посилювати ймовірність насилля та «ризик нападу», а для ув'язнених – активізацію поведінкових порушень аж до членушкодження та спроб самогубств. Дослідники відмічають: щоденна робота у такій атмосфері також може провокувати розвиток депресії, почуття ізольованості, погіршення фізичного здоров'я, безсоння, складностей із розслабленням, перенесення «слідів дня» у домашнє оточення і емоційну десенсибілізацію, яка часом може призводити до алкогольної або наркотичної залежності [12].

На думку А. Ліблінг, Д. Прайсі Г. Шефер крім емоційного впливу, тюремні працівники можуть зіткнутися з високим рівнем робочого стресу. Почуття перевтоми і неможливість знайти необхідний час для виконання різних задач є звичайним джерелом стресу. У наукових джерелах є свідчення, що деякі тюремні працівники повідомляли про труднощі у поєднанні двох основних цілей їх роботи: «утримання підвартою», тобто забезпечення безпеки і контролю, і «турботи», тобто налагодження позитивних стосунків із ув'язненими і допомога їм у вирішенні проблем (навіть пов'язаних з їх протиправною поведінкою). Можна зазначити, що підвищений ризик супроводжується відсутністю соціального визнання праці категорії пенітенціарія. Дуже часто їхню працю розглядають через призму виконання однієї функції – «відкривання та закривання» дверей камер засуджених, називаючи їх тими, хто «повертає ключі» [14].

У Звіті Шведському Уряду зазначено ще один стрес-фактор, що полягає у відчутті, що керівництво не цінує і не підтримує працівників, що також може збільшити стресове навантаження на робочому місці. Також було відмічено, що у деяких країнах впровадження у пенітенціарну службу культури управління (менеджеризм) призвело до зростання занепокоєння серед тюремних працівників у зв'язку з переходом на менш режимну атмосферу, орієнтовану на ефективність[13]. У цьому контексті А. Ліблінг у своїй роботі зазначає, що стрес-фактором може бути впровадження нових технологій у в'язницях, які начебто можуть посприяти тюремним працівникам, але також і можуть нести негативні наслідки, такі як, скорочення персоналу, або монотонність роботи, яка полягає в тому, щоб працівник весь час відстежував те, що відбувається на екрані[14]. У звіті Європейського комітету з питань запобігання катуванню та нелюдському (принижуючому гідність) поводженню із осудженими зазначається, що зменшення кількості персоналу може означати, що від співробітників очікується значна понаднормова робота, що може призвести до високого рівня стресу серед співробітників і їх передчасного вигорання[15]. Як було відзначено в Спеціальній доповіді ЄС щодо тортур, то самі умови (в більшості країн світу) тримання засуджених наводять жах і

повинні кваліфікуватися як жорстокі, нелюдські і принижучі гідність, включаючи недостатню матеріально-технічну базу, брак місця, повітря і світла, відсутність каналізації і системи видалення стічних вод та інші негігієнічні умови[16]. Натомість, за звітом Міжамериканської комісії з прав людини, визнано, що тюремний персонал працює в таких самих умовах, в яких перебувають засуджені та особи взяті під варту, і вимушені з цим миритися[17]. Як зазначається в аналітичній записці по організації охорони здоров'я в тюрмах (жовтень 2013 року) високим ризиком для здоров'я персоналу під час несення служби є ризик інфікування такими захворюваннями, як гепатит В і С, а також туберкульоз, що значно вище серед співробітників установ виконання покарань, ніж серед звичайного населення[18].

Вчені також звертають увагу на професійну деформацію у працівників ДКВС, зокрема, про це зазначається у працях С. Безносова, який наголошує, що у кожній професії існують свої комплекси психотравмуючих факторів, що мають як загальну, так і специфічну природу [19]. Також він трактує працю службовця у пенітенціарній системі згідно категорії «людина-ненормальна людина» [19]. На наш погляд це не відповідає сучасному ресоціалізуючому напрямку відновлювального правосуддя і прирівнює особистість засудженого до його тлумачення у категоріях об'єктності, вибираючи регулятором взаємодії суто функціонально-діяльнісні маніпулятивні підходи.

Н. Цвіткова, С. Кулакова також вказують на те, що робота пенітенціарія це робота в умовах стресу. Вони виявили, що у п'ятій частині співробітників кримінально-виконавчої служби відмічається високий рівень організаційного стресу. Такі співробітники потребують допомоги психолога, оскільки самі створюють і нагнітають організаційний стрес[20]. Зарубіжні вчені такі, як: М. Misis, В. Kim, К. Cheeseman, N. Hogan, R. Tschiedel, J. Monteiro вказують на те, що з часом працівників з високим рівнем організаційного стресу помітно знижується вимогливість до себе, своїх вчинків, дій, рішень. Це може проявлятися у прагненні співробітників більш жорстко регламентувати умови відбування покарання осуджених; посиленні до них вимог; безапеляційно ствердження власної правоти та проявів правового нігілізму (свідоме ігнорування правових приписів, що регламентують службову діяльність) тощо. Описані особливості змін у поведінці персоналу можуть вказувати на активізацію процесів, як професійного вигорання, так і професійної деформації особистості військовослужбовця ДКВСУ. Науковці зазначають, що одним із шляхів попередження розвитку особистісних негативних явищ та зниження організаційного стресу у працівників пенітенціарної системи може бути підвищення у них стресостійкості і життєстійкості[21]. Саме стресостійкість і є професійно важливою рисою у пенітенціарного персоналу загалом.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зробити ряд важливих висновків: діяльність співробітників кримінально-виконавчої служби має суперечливий характер, що виражається в доброзичливому і відкритому, уважному і ввічливому поводженні із засудженими; недопущенні проявів жорстокого або принизливого ставлення до осіб, які відбувають покарання. І в той же час, при порушенні засудженими режиму утримання або напад на персонал установ виконання покарань – готовність до протидії. Отже, гуманність та толерантність до засуджених, і в той же час готовність протистояти засудженим у разі їх непокори, викликає амбівалентні емоційні почуття, що деструктивно впливають на психіку персоналу установ виконання покарань. Також специфіка діяльності в кримінально-виконавчій системі нерідко тягне за собою

професійно-моральну деформацію співробітників, що породжує кризу особистості. Причини деформації завжди індивідуальні і кореняться в психіці носія. Можна зазначити, що сильний вплив на особистість співробітників кримінально-виконавчої системи здійснює специфічне середовище професійної діяльності, що включає такі деструктивні фактори впливу як закритість виправних установ; ідентифікація співробітників себе із «владою»; постійний, неминучий контакт із кримінальною субкультурою; стресогенність професійної діяльності, пов'язаної з постійною загрозою емоційної і фізичної агресії з боку засуджених; високий рівень емоційної напруги у спілкуванні. Взаємодія із засудженими розглядається як постійна провокація, загроза не фізична, а більш як психологічна. Персонал служби піддається загрозі «кримінального зараження» із наступними змінами в афективній та конативно-регулятивній сферах особистості та дотриманні соціальних норм. Саме наявність протиріч, ризиків та невизначеності при виконанні службових обов'язків працівником ДКВСУ видається таким, що потребує особливого вивчення задля ствердження гуманістичних завдань у розбудові ресоціалізуючого напрямку системи виконання покарань.

Перспективи подальших досліджень. Представлені результати аналізу зарубіжних та вітчизняних розробок в сфері професійної діяльності пенітенціарних працівників, особливостей несення служби, механізмів соціально-психологічного впливу в процесі діяльності, тощо є початковою ланкою у дослідженні міри та механізмів професійної деформації особистості працівників ДКВС та ролі засуджених в цьому процесі. Також планується розробка системи психологічної профілактики деструкцій професійної та особистісної сфери пенітенціарних службовців.

Список використаних джерел

1. Пузирьов М. С. Приватні пенітенціарні установи: зарубіжний досвід та національний підхід. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2017. № 7. С. 32–37
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV (редакція від 01.01.2019). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 03.11.19).
3. Караваев А.Ф. Психолого-педагогические основы профессионального становления специалистов – сотрудников органов внутренних дел: метод. пособ. ЦОКР МВД России. Москва, 2005. 248 с.
4. Сайт Державної кримінально-виконавчої служби України <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/myk/uk/publish/article/895776> (дата звернення: 03.11.19).
5. Черкасова М.А. Психологический мониторинг профессионального выгорания сотрудников уголовно-исполнительной системы России: автореф. дис... канд. психол. наук.: 19.00.06 / Академия ФСИН России. Рязань. 2014. 28 с.
6. Ахмедилін Р.Л. Основы пенитенциарной психологии: учеб. пособ./ Новокузнецк, 2013. 68 с
7. Wyatt Garry. Risktaking and riskavoiding behavior: Theim pact of some dispositionaland situational variables. J. Psychology, 2013, Vol. 129, no. 4, p. 437-447.
8. Самойлов Н.Г. Влияние профессиональной деятельности на психику сотрудников правоохранительной деятельности. Вестник Харьковского национального университета внутренних дел. 2011. № 613. С. 286-296.
9. Cullen F.T., Link B.G., Wolfe N.T., Frank J. The social dimen sions of correctional off icer stress. Juistice Quarterly. 1985. Vol. 2.

10. Баранаскене И., Валайкене А. Влияние стресса на удовлетворенность работой сотрудников исправительных учреждений. Национальный психологический журнал. 2011. №1(5) С. 66-69.
11. Бабуринов С.В., Оботурова Н.С., Чирков А.М. Методологические подходы к проблеме психологического стресса у сотрудников исправительных учреждений и осужденных. Вестник института: преступление, наказание, исправление. 2014. № 1 (25). С. 50 – 57.
12. Либлинг А., Прайс Д., Шефер Г. Тюремный работник. Лондон, «Рутледж», 2012. 163с.
13. Отчет Шведскому Правительству о визите в Швецию, выполненному ЕКПП в период с 9 по 18 июня 2009 года (ЕКПП/Inf (2009) 34), 2009 год, параграф 33.
14. Либлинг А. Тюремные и их моральное воздействие, Издательство Оксфордского университета, 2004. С. 378-379.
15. Европейский комитет по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания (ЕКПП). 11-й Общий Отчет по деятельности ЕКПП (ЕКПП/Inf (2001) 16). 2001. п. 26.
16. Специальный Рапорт ЕС по пыткам. Исследование феномена пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания в мире, включая оценку условий мест заключения (A/HRC/13/39/Add.5), 2010. пп. 9, С. 229 – 237.
17. Межамериканская комиссия по правам человека (МКПЧ), Отчет МКПЧ по ситуации в отношении лиц, лишенных свободы в Гондурасе, 2013. С. 33.
18. УНП ООН / Всемирная организация здравоохранения, Надлежащее управление здравоохранением в местах заключения в 21 веке: Аналитическая записка по организации здравоохранения в тюрьмах. (октябрь 2013). п. 2-3.
19. Безносков С.П. Профессиональные деформации: дис... д-ра психол. наук: 19.00.03 / Санкт-Петербургский государственный университет. 1997. 398 с.
20. Цветкова Н.А., Кулакова С.В. Исследование стрессоустойчивости и жизнестойкости сотрудников уголовно-исполнительной системы. *Психология и право*: электрон. науч. издат. 2019. Том 9. № 2. С. 112–129. doi:10.17759/psylaw.2019090208
21. Tschiedel RM, Monteiro JK. Pleasure and suffering in the work of penitentiary officers. *Estud Psicol*. 2013. Vol. 18(3). P. 527—535.
22. Марищук В.Л., Евдокимов В.И. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса. Санкт-Петербург: изд. дом «Сентябрь», 2001. 260 с.
23. Мартынов А.И. Формирование психологической готовности личности к профессиональной деятельности в экстремальных условиях: автореф. дис... д-ра философии: 19.00.05 / Междунар. Кадровая акад. Киев, 1998. 19 с.

References transliterated

1. Puzyrov M. S. Pryvatni penitentsiarni ustanovy: zarubizhnyi dosvid ta natsionalnyi pidkhid. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*. 2017. № 7. S. 32–37
2. Pro Derzhavnu kryminalno-vykonavchu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 23.06.2005 № 2713-IV (redaktsiia vid 01.01.2019). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (data zvernennia: 03.11.19).
3. Karavaev A.F. Psihologo-pedagogicheskie osnovy professionalnogo stanovleniya specialistov – sotrudnikov organov vnutrennih del: metod. posob. COKR MVD Rossii. Moskva, 2005. 248 s.
4. Sait Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/myk/uk/publish/article/895776> (data zvernennia: 03.11.19).
5. Cherkasova M.A. Psihologicheskij monitoring professionalnogo vygoraniya sotrudnikov ugovovno-ispolnitelnoj sistemy Rossii: avtoref. dis... kand. psihol. nauk.: 19.00.06 / Akademiya FSIN Rossii. Ryazan. 2014. 28 s.

6. Ahmedilin R.L. Osnovy penitenciarnej psihologii: ucheb. posob./ Novokuzneck, 2013. 68 s
7. Wyatt Garry. Risktaking and riskavoiding behavior: Theim pact of some dispositionaland situational variables. J. Psychology, 2013, Vol. 129, no. 4, p. 437-447.
8. Samojlov N.G. Vliyanie professionalnoj deyatel'nosti na psihiku sotrudnikov pravoohranitel'noj deyatel'nosti. Vestnik Harkovskogo nacional'nogo universiteta vnutrennih del. 2011. № 613. S. 286-296.
9. Cullen F.T., Link B.G., Wolfe N.T., Frank J. The social dimen sions of correctional off icer stress. Jujustice Quarterly. 1985. Vol. 2.
10. Baranauskene I., Valajkene A. Vliyanie stressa na udovletvorennost rabotoj sotrudnikov ispravitel'nyh uchrezhdenij. Nacionalnyj psihologicheskij zhurnal. 2011. №1(5) S. 66-69.
11. Baburin S.V. , Oboturova N .S. , Chirkov A.M. Metodologicheskie podhody k probleme psihologicheskogo stressa u sotrudnikov ispravitel'nyh uchrezhdenij i osuzhden'nyh. Vestnik instituta: prestuplenie, nakazanie, ispravlenie. 2014. № 1 (25). S. 50 – 57.
12. Libling A., Prajs D., Shefer G. Tyuremnyj rabotnik. London, «Rutledzh», 2012. 163s.
13. Otchet Shvedskomu Pravitel'stvu o vizite v Shveciyu, vypolnennomu EKPP v period s 9 po 18 iyunya 2009 goda (EKPP/Inf (2009) 34), 2009 god, paragraf 33.
14. Libling A. Tyurmy i ih moralnoe vozdejstvie, Izdatel'stvo Oksford'skogo universiteta, 2004. S. 378-379.
15. Evropejskij komitet po preduprezhdeniyu pytok i beschelovechnogo ili unizhayushego dostoinstvo obrasheniya ili nakazaniya (EKPP). 11-j Obshij Otchet po deyatel'nosti EKPP (EKPP/Inf (2001) 16). 2001. p. 26.
16. Specialnyj Raport ES po pytkam. Issledovanie fenomena pytok, beschelovechnogo ili unizhayushego dostoyinstvo obrasheniya ili nakazaniya v mire, vklyuchaya ocenku ruslovij mest zaklyucheniya (A/HRC/13/39/Add.5), 2010. pp. 9, S. 229 – 237.
17. Mezhamerikanskaya komissiya po pravam cheloveka (MKPCh), Otchet MKPCh po situacii v otnoshenii lic, lishennyh svobody v Gondurase, 2013. S. 33.
18. UNP OON / Vsemirnaya organizaciya zdavoohraneniya, Nadlezhashee upravlenie zdavoohraneniem v mestah zaklyucheniya v 21 veke: Analiticheskaya zapiska po organizacii zdavoohraneniya v tyurmah. (oktyabr 2013). p. 2-3.
19. Beznosov S.P. Professionalnye deformacii: dis... d-ra psihol. nauk: 19.00.03 / Sankt-Peterburgskij gosudarstvennyj universitet. 1997. 398 c
20. Cvetkova N.A., Kulakova S.V. Issledovanie stressoustojchivosti i zhiznestojkosti sotrudnikov ugovovno-ispolnitel'noj sistemy. Psihologiya i pravo: elektron. nauch. izdat. 2019. Tom 9. № 2. S. 112–129. doi:10.17759/psylaw.2019090208
21. Marishuk V.L., Evdokimov V.I. Povedenie i samoregulyaciya cheloveka v usloviyah stressa. Sankt-Peterburg: izd. dom «Sentyabr», 2001. 260 s.
22. Martynov A.I. Formirovanie psihologicheskoy gotovnosti lichnosti k professionalnoj deyatel'nosti v ekstremal'nyh usloviyah: avtoref. dis... d-ra filosofii: 19.00.05 / Mezhdunar. Kadrovaya akad. Kiev, 1998. 19 s.

Nastoiasha U.V. Social and psychological peculiarities of professional activity of employees of state criminal and executive service of Ukraine (state criminal and executive service of Ukraine). The article is devoted to the disclosure of social and psychological features of the activity of a serviceman of the State Criminal and Executive Service (SCES). *The purpose* of the article was in the determination of the social and psychological features of the SCES employees' activity and to identify its injurious factors. The list of social and psychological features of the SCES serviceman which concern to as externally set working conditions of the institution (strict regulation, subordination, and compulsion), personal characteristics of employees (stress resistance, flexibility, etc.) as to specificity of their cooperation during discharging of service obligations (conditionality of the

punishment article, rigid hierarchy) is excluded on the base of analysis It is established that the penitentiary service is connected with the necessity to work in the mode of high stress, and its stressfulness is conditioned by the specific environment of professional activity, which is manifested in the necessity to be constantly in contact with people who committed a crime. Service in the SCES requires the employees of a special organization of their activity and the ability of specific interpersonal communication, maintenances of a strict hierarchy, discipline, increased social and professional responsibility.

It is proved that the assertion of humanistic tasks in building a re-socializing direction of the enforcement of sentences service needs in a clarification of the identified contradictions, risks, and uncertainties during discharging of service obligations by employees of SCES.

Key words: professional activity psychology, State Criminal and Executive Service, stressfactors, punishment.